

**Miguel Molinos,
de laatste ketter**

Miguel Molinos, de laatste ketter

Dirk Van Babylon

© 2015, 2018 voor deze editie

by Dirk Van Babylon & vzw de Scriptomanen

www.scriptomanen.org - www.dirkvanbabylon.com

Contact: info@inter-actief.be

Wettelijk depot: D/2015/12.262.6

NUR 301

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Boek 422
~~Doct 58752~~
~~50-439754~~
 Molinos
 1 MOL 001 16.3.30

Hoofdstuk een

1684 - Wat voorafging

De winter is nog niet besloten

Rome, 2 februari 1691, Maria-Lichtmis. Vandaag kwam een groot verdriet over ons.

Het bericht sloeg in als een bom. Paus Alexander VIII is ons ontval- len na een lang gerekte doodstrijd. Het nieuws werd deze ochtend bekend, toen de menigte op het Sint-Pieters Voorplein het intieme feest van Maria Lichtmis vierde. Nietsvermoedend daagde de ver- wachte volksmassa op, ieder met een verse kaars. De wankel licht- jes verspreidden zich tot een uitdijende vuurzee, naarmate de ene gelovige de andere het gewijde vuur doorgaf.

Het schouwspel roept een diep godsdienstig ontzag op. Honderden kaarsen vlammen op uit de ochtendschemering, en zetten het duis- tere Sint-Pieters Voorplein sprookjesachtig in lichterlaaie, alsof legioenen glimwormen in de koude ochtendlucht op het eironde plein neerstrijken. Alleen de halfcirkelvormige zuilenrijen er om heen, op hun voetstuk van arduin, van grijsbruine steen die amper glom, lijken de duisternis verbeterd vast te houden.

Naarmate het nieuws in de stad bekend wordt, dat de Paus niet meer ís, komen steeds meer mensen naar Sint-Pieters gerend, ge- strompeld of gedraafd. De verkopers van kaarsen en versnaperin- gen doen gouden zaken. Alle bedelaars geven present. Heel Rome stroomt samen, iedereen die ik ken, is er. En toch heerst er orde. Naarmate saffraan, lila en roze tinten van de dageraad in elkaar vervloeien en het kaarslicht verdringen, ontdekken we met hoeveel we zijn.

Kanunniken, prelaten, priesters en andere klerken wemelen kleur- rijk door elkaar, met de personeelsleden, soldaten en andere werk- nemers van het Romeinse hof, ieder in zijn eigen schilderachtige kledij of soutane, livrei, koorkap of uniform. De vlaggen hangen

halfstok en zijn inderhaast van rouwlinten voorzien. Het voorplein schittert van legerkorpsen in vol ornaat, opgepoetste helmen en wapens, de Fransen voorop in kakelbonte uniformen. Daartussen beweegt zich de bonte Romeinse menigte: van het gemene volk tot de adel, graven, markiezen en hertogen met hun gevolg, priesters en prelaten.

Het is een wonderbaar schouwspel. De wereld is op ongelijkheid gebouwd. Zelfs in onze eigen dood zijn we nog niet gelijk, maar wanneer Zijne Heiligheid is gestorven, vindt iedereen elkaar in eenzelfde koorts. Tijdens de radeloze ogenblikken kort na het overlijden van de Stadhouder Gods, staan alle lagen en standen een ochtend op gelijke voet, in dezelfde verbijstering bij elkaar. Lang duurt dit niet. Tijdens de plechtigheden die straks aanbreken, zal het maatschappelijke verschil telkens weer goed uit de verf komen.

Zelf blijf ik niet zo lang. Het wordt me te eng voor de mensenmassa die er zich verdringt om een glimp van het gebeuren op te vangen, of om op zijn minst roddels uit te wisselen. Mijn ongezonde nieuwsgierigheid ruimt plaats voor afkeer van welk volk ook. Tegen de stroom van de drommen in, keer ik huiswaarts, waar de leegte in mijn gezicht slaat. Wat nu? Wachten op het conclaaf en op de volgende Paus? Of naar het moederland terugkeren? Naar Brabant, waar ik eens zo rustig in mijn Groenendaalse abdij verbleef?

Of koester ik geen heimwee, maar tweestrijd in mijn geweten? Het brengt mijn gedachten terug naar vroeger, toen mijn carrière begon. Paus Alexander VIII heette nog kardinaal Ottoboni. Paus was Innocentius XI, voor de wereld Benedetto Odescalchi, de spil van een wereld die nu verdwenen is. In het jaar Onzes Heren 1684 wachtte ik, als pas afgestudeerde in talen en recht van het Romeins College, maandenlang op de beslissing van mijn oversten omtrent mijn toekomst.

Toen mijn studiearbeid onherroepelijk het gewenste einde had gehaald, en ik de bul bezat, voelde ik me stuurloos en verloren. Onherroepelijk uitgesloten van het onschuldige rijk van de jeugd, was ik volwassen verklaard zonder enig houvast voor mijn rusteloze geest. Ik had ruimschoots de tijd mijn toekomst te overdenken. De snelheid van mijn vorderingen had iedereen verrast, zodat niet tijdig naar onze goede aartsbisschop in Mechelen was geschreven,

om mijn toekomstige taak te vernemen. De Romeinse traagheid is onvoorstelbaar, voor wie zoals ik op een Brabantse hoeve is opgegroeid, waar steeds weer een andere diersoort of gewas dringende aandacht vraagt.

Uilskuiken

Vele weken bracht ik door met lezen.

Ik las de grote mystieke schrijvers, Teresa van Avila, Thomas à Kempis en Jan Ruusbroec, die God van aangezicht tot aangezicht kennen, geregeld in vervoering vertoeven, en boeken schrijven waar ik stil van word of duizelig, door de diepe blik die ze verschaften. Ik zou wellicht minder bezwaren hebben tegen mijn leven, als ik de hele dag niets anders had te doen dan dergelijke boeken lezen, waar de ziel zich aan balsemt. Weken van ledigheid waren het, gelukkige tijden, al besepte ik dat niet.

Terwijl ik las, op de harde banken van de bibliotheek, ging een nieuwe wereld voor me open. Maar toch ging er geen dag voorbij zonder dat ik mij neerslachtig afvroeg, waarom ik leefde en waarom ik in Rome bleef. Ondanks de kwellende zorgen – of het geld uit Vlaanderen nog wel zou komen nu ik thuis als afgestudeerd werd beschouwd – kon ik over mijn toekomst niet beslissen, want dat viel mijn overste toe, en die zat in Mechelen. Ik wilde graag naar China, Ferdinand Verbiest achterna.

Met rode oren had ik gelezen hoe deze Vlaamse Jezuïetenmissionaris als sterrenkundige in het paleis van de keizer van China verbleef, en hoe hij de keizerlijke familie van moeraskoorts redde, dankzij het geheimzinnige Jezuïetenpoeder uit Mexico. Ik kon toen nog niet weten dat Verbiest in 1688 in duistere omstandigheden zou overlijden. God hebbe zijn ziel. Hij was al twee jaar dood toen ik het vernam, samen met ander slecht nieuws over de Chinese missie. Het nieuws uit deze verre gebieden sijpelt langzaam door, zodat we ons te weinig rekenschap geven van wat ginder ver gaande is.

De Portugese scheepskapiteins, die het monopolie op het verre oosten bezitten, zijn niet toeschietelijk voor kapitaalarme reizigers zoals de missionarissen. Moet ik blij zijn dat God in zijn ondoorgrondelijke wegen mij niet naar het Verre Oosten zond? Zo is mij

het vreemde schouwspel bespaard gebleven, dat zich voor de ogen van de Chinese keizer ontvouwde, toen Rooms-Katholieke Pries-terorden elkaar om de oren sloegen met laster en achterklap. De twee grote bedelorden – Dominicanen en Franciscanen – in afgunst verenigd, misgunden de Jezuïeten ter bekering van het Verre Oosten alle succes. Zou de Kerk niet veeleer een toonbeeld van eenheid moeten zijn?

Ik hield er allerlei ontsnappingsfantasieën op na. Desnoods naar Amerika, weg van het zware Europa met haar verpletterende geschiedenis, weg van Rome met zijn intriges. Tijdens dit lange wachten kreeg ik een uitnodiging vanwege Monseigneur Piazza, een Doorluchtigheid die ik niet kende. Voorzichtige navraag bracht aan het licht dat hij een voorname positie in de orde van de Predikheren bekleedde. Het verraste me dat een zo hoog geplaatste heer aandacht voor me had. Ik leefde naar de ontmoeting toe.

Hij ontving me niet in een paleis, zoals ik me van een monseigneur van zijn rang voorgesteld had, maar wel in de kruisgang van Santa Maria sopra Minerva, in het gelijknamige klooster. Het ligt aan een klein pleintje achter het Pantheon, in het midden van de stad, opvallend weggestopt naast en om de grote Minerva-kerk. De kerk staat voor iedereen open, maar in het klooster kom je alleen op uitnodiging. Zonder het goed te beseffen betrad ik op dat ogenblik een andere wereld, die van het Romeinse Hof, een wereld die zijn gelijke op aarde niet heeft. Ik was nog een groentje, weerloos en ongewapend in deze gevaarlijke omgeving. Ik besepte niet wat me te wachten stond, en wellicht is dat maar goed ook.

Ik herinner me nog precies hoe de vierkante kloostergang eruit ziet. Het achterste gedeelte van de binnenkoer baadt in het vroege voorjaarslicht. Schuin vallen de zonnestralen gebundeld in de tegenoverliggende hoek. Uitgeputte klimplanten kronkelen met weinig blad over houten roosters, of zoeken onzeker houvast rondom de fijne pilaren. Er is nog wat ochtendgekweel te horen, maar geen vogel te zien. De dorre begroeiing in het midden van de tuin bestaat uit bedroefde potplanten, met kiezels om de voet, in aardewerken kuipen. Spichtig gras priemt uit de grond die er kaal bijligt.

Twee kromme palmbomen met weinig wortel leunen tegen de dakrand achteraan.

Kruis

Scheef omhoog groeien deze stoffige palmen.

Met doorbuigende schubbige stammen hangen ze tegen de gootrand, niet in staat zich op te richten om recht te staan. In de top prijkt een plukje uitwaaiende bladeren, smachtend naar de zon. Zo zoeken deze uit de tropen verbannen bomen, in steile maar vergeefse groei, vruchteloos naar het licht. Er dansen pluïsjes in het licht, daar waar het naar binnen valt.

Monsignore laat niet lang op zich wachten en komt meteen op de proppen. Een rijzige kloosterling van het droge soort, met een streng gesneden gelaat dat vooral onthouding uitdrukt, versterving, knechting van het vlees. Van bij het begin verkeerde ik onder de indruk van zijn persoonlijkheid, die maar op één ding uit was: de kern van de geloofswaarheid ontdekken, door de leugen te ontmaskeren en het Ware van elke onzuiverheid te reinigen.

Hij nodigde me uit met hem mee te brevieren, maar van lezen zou weinig in huis komen, want onder het stappen sprak hij me zijdelings aan, terwijl hij met afgemeten passen een strak ritme aanhield, zonder zich ooit te haasten: "Ik heb u geroepen omdat ik een jonge kracht nodig heb." Mijn eerste reactie was paniek. Het klonk als een vonnis in mijn oren en ik wilde ontsnappen, terugkeren, veilig zijn. "Ach lieve vader!" smeekte ik. "Ik wil graag nog een jaartje studeren, om dan naar de Chinese missies te vertrekken."

Tevergeefs boog ik me struikelend naar hem toe, maar hij wist van geen wijken. Scherp maar gedempt sprak hij me sissend toe zonder me aan te kijken: "Ik mocht óók willen dat ik kon studeren, maar er is veel werk aan de winkel. De vier hoeken van Europa staan in brand en straks gaat niet alleen de Christelijke cultuur, maar ook de Kerk zelf nog naar de duivel." Ik zei niets, om niet het risico te lopen hem te onderbreken, en ook omdat ik adem te kort kwam.

Springerig hinkelde ik onbehouden en onbeholpen onder de beschilderde gewelven van de kloosterhof, naast deze uitgemergelde gestalte in witte pij met zwarte scapulier, die met stevige pas naast me voortschreed zonder ooit te aarzelen. Een onverklaarbare afkeer kon ik niet van me afschudden. Ik begreep eerst niet waarom

hij me bijna ademloos achter zich liet. Pas later kwam ik er achter waarom ik vooral in de bocht op hem achter bleef of over mijn voeten struikelde: een meetkundig beginsel, omdat ik de buitenbaan had.

Het is een truc die altijd werkt, tenzij je naar de binnenbaan sprint, wat je je niet kunt veroorloven met een meerdere. Er valt een stilte, die me nog ondraaglijker leek dan te moeten spreken. Daarom zeg ik bedeesd, al is het de regel dat je een meerdere nooit rechtstreeks aanspreekt: "Hoe kan ik u ooit van dienst zijn?" Monseigneur kwam meteen ter zake: "God heeft zijn geliefkoosde Kerk een wapen ter hand gesteld om onwetendheid, dwalingen en waanzin doeltreffend uit te roeien." Ik wist zonder meer wat hij bedoelde: Gods rechtbank.

De Opperste Romeinse Inquisitie. Het is een woord dat huivering oproept. Niemand kan de bloedige jaren onder Filips de Tweede of de Hertog van Alva al vergeten zijn, de tijd van Breugel, Tijl Uilenspiegel en van de Raad van Beroerte die nog maar een goede eeuw geleden in de Lage Landen zo lelijk heeft huisgehouden. Het bekleemde me de borst. Veel meer dan rokende brandstapels kon ik me bij het woord Inquisitie niet voorstellen, maar ondanks die bittere indruk kreeg ik hier een betrekking aangeboden!

Ik voelde me toch ook wel gevleid. Mijn adem stakte even: ik vreesde tegen deze taak niet opgewassen te zijn en zei dat ook. Ik bezat geen enkele ervaring. Ik haalde Latijn en Italiaans door elkaar. Ik was bang flaters te begaan of me door mijn onuitroeibare naïviteit mee te laten slepen tot handelwijzen die niet door de beugel kunnen. Tegenstribbelen hielp niet. Hij bleef onvermurwbaar. "Twijfel niet, maar doe wat ik u zeg." Zijn gezag drong diep tot me door en verkilde me het beenmerg. "U bent een schitterend student," hield hij me voor.

"U moet uw verstand ten dienste stellen van het Hof, want wij hebben een bekwame medewerker nodig, voor een proces dat spoedig moet beginnen. We hebben te weinig jonge intelligente priesters die het papierwerk aankunnen." Het werd me stil te moede en ik wist niet of ik huilen moest of lachen. Zijn schrille stem was klinkerloos, op geen twee passen te horen, maar toch kon ik elk woord verstaan. Mijn geest dwaalde af naar de omgeving.

Uit het aards paradijs verdreven

Vele malen zijn hij en ik het vierkant rond gegaan.

Aan de linkerhand had ik de tuin, die ik vanuit een steeds wisselend perspectief kon gadeslaan en die mijn gemoed terneer drukte. Aan mijn rechterhand ontrolde zich een reeks muurschilderingen, gedompeld in een vleugje eeuwige schemering. De Bijbelse taferelen waren evenmin opbeurend van aard. De Hof van Olijven blijft mij het meest bij: het vertwijfelde moment waar de bittere kelk Jezus voor ogen zweeft. Ook de voorstelling van Judas, die de beurs met zilverlingen achter zijn rug verborgen houdt, kan ik zelfs na zoveel jaren niet uit mijn geheugen verdringen.

Monseigneur stond eindelijk stil voor een fresco met Adam en Eva, op het ogenblik dat zij door de Engel met een vlammend zwaard uit het Aards Paradijs worden verdreven. "Uit Eden is het eerste mensenkoppel verjaagd, omdat ze zwaar gezondigd hebben. Een uitdrukkelijk bevel, of liever verbod van Godswegen, hebben ze met voeten getreden. De zondeval is niet alleen de wortel van de erfzonde, maar ook de allereerste ketterij. Omdat het om een eenmalig vergrijp ging, werden deze eerste ketters niet meteen door terechtstelling bestraft. God beslechtte deze misdaad met een boete, die voor de doodstraf niet in strengheid onderdoet."

"Werken zult gij in het zweet uws aanschijns. Baren zal zij in pijn. Gij en uw nageslacht. Tot op vandaag en tot het einde der tijden." Volgens Monseigneur handelde God zelf als een grootinquisiteur, toen hij Adam en Eva in hoogsteigen persoon op een overtreding betraptte. "Voor een geldig vonnis is dus geen aanklacht nodig. Daarom mag de rechtbank van de Inquisitie desgewenst ongevraagd en in het geheim ingrijpen, zonder dat iemand anders daar iets van af weet, want God heeft ons dit voorgedaan."

"Door hen niet ter dood te veroordelen, wil God aan Adam en Eva de kans bieden bij leven tot inkeer te komen en hun ketterij af te zweren. De dierenhuiden waarin de mens zich na de zondeval hult, vormen een treffende voorafbeelding van het boetekleed dat de veroordeelden van de Heilige Inquisitie omdoen." De Aartsengel met de brandende wapenstok, die hen verjoeg en achter hen de

woning van Adam en Eva afsluit, kun je zien als een deurwaarder of ontvanger, op Bijbelse maat. “Daarom moeten alle bezittingen van elke ketter verbeurd verklaard en in beslag genomen worden.”

Na deze woorden viel een drukkende stilte. De Inquisiteur keek naar boven, en scheen iets te zien dat mij de pet te boven ging. Ik huiverde zonder te weten waarom. Met zachtere trekken hernam hij: “Alles wat de Heilige Inquisitie betreft, is aan de strengste geheimhouding onderworpen. U verbreekt die al, alleen door de rechtbank te noemen.” Het zilveren klokje van de abdijkerk klepte. Hij liet me alleen om zich naar de dienst te reppen.

Ik bleef nog even na brevieren om op adem te komen, maar kon mijn aandacht niet bij de overbekende teksten houden. Verward richtte ik op mijn beurt een blik naar boven en kreeg voor het eerst oog voor de plafondschilderingen. Onthoofde predikheren met overgesneden keel, het verwijderde hoofd onder de arm geborgen, trokken mijn verbijsterde aandacht. Ik stapte blindelings vooruit, naarmate gruwelijke beelden elkaar opvolgden. Bloed droop uit hun lege nek.

Volgens de opschriften waren het middeleeuwse inquisiteurs, als martelaren om het leven gebracht tijdens de uitoefening van hun beroep. Onsterfelijke namen zoals Ceslav de Pool, Ioannes da Fiesoli, Conrad van Marburg. Mannen met baard, wilskrachtige kin en een in het midden kaalgeschoren schedel, die van onder hun oksel met woeste kop, bezielde door een strijdlustige blik naar de hemel kijken. Met rode hals, het hoofd onder de arm gekneld, doemen zij op dit plafond uit de schemering van de kruistocht tegen de Albigenzen op.

Dat was de tijd van de eerste, de oudste, de Middeleeuwse Inquisitie, waaraan de Provence nog levendige herinneringen bewaart. In de twaalfde eeuw bestond de Inquisitie uit niet veel meer dan een vierschaar van monniken, die in de dertiende eeuw de plaats ruimden voor bijzondere rechters die krachtens Pauselijke Bullen boven het openbare recht staan en buitengewone rechtbanken vormen. Het hoogtepunt was de kruistocht tegen de Albigenzen of Catharen in Zuid-Frankrijk, die dankzij de gezamenlijke inspanning van de Christenheid volkomen uitgeroeid werden.

Spaanse Inquisitie

In Spanje kende de geschiedenis van de Inquisitie een tweede hoogtepunt in bloeddorst en vermogen.

De Spaanse Inquisitie werd opgericht op vraag van de "Katholieke koningen" Ferdinand II van Aragon en Isabella van Castilië. Deze Tweede Inquisitie was en is de eerste in ongenadigheid. In 1492 is niet alleen Amerika ontdekt, maar zijn ook Joden en Moren opgespoord en opgejaagd. De kettervervolgning kwam tot een ongekende bloei, aangezwengeld door de stoffelijke opbrengsten van de inbeslagnames, zodat steeds meer geld beschikbaar was voor de organisatie van nog meer processen.

Dit had onder meer massale vlucht van Joden en Moren uit Spanje tot gevolg, hoewel de vervolgte massa, luidens een koninklijk decreet, het recht niet had het land te verlaten. Bij de wanhopige uittocht over zee of over land gingen vele menselijke zielen en menig handels- en nijverheidstalent voor het land verloren. In de jaren die volgden, beschikte Spanje niet over genoeg mankracht om de kolonies te bevolken, zodat ironisch genoeg negers uit Afrika in ongelukkige omstandigheden dienden aangevoerd om dit euvel te verhelpen.

Ik wil vooral duidelijk hebben dat ik niet de Middeleeuwse noch de Spaanse Inquisitie heb gekend, maar alleen de derde en jongste in het rijtje van drie: de Heilige Romeinse Inquisitie. Het is nauwelijks een excuus, maar het is toch van belang. Ik kan niet zeggen dat ik deze baan met veel enthousiasme heb aanvaard. Het was veeleer uit lafheid dat ik toehapte. Hoezeer ook bevreesd voor een leven van verantwoordelijkheden, hoe beducht ook, als een kamwiël in een geheim raderwerk rond te moeten draaien, gaf ik toch mijn toestemming.

Ik had me andere lotsbestemmingen ingebeeld, maar ik gehoorzaamde het gezag, mijn geloften indachtig. Als snel legde ik er me bij neer, dat ik me over mijn loopbaan voorlopig geen zorgen moest maken. Dat was al heel wat. En toch was ik bang. Als student was ik er ondanks de geldende tucht steeds in geslaagd mijn innerlijke leven af te schermen. Ik was zo goed als vrij gebleven van bemoeienissen met mijn geweten. Ik had een verstrooide biechtvader, die

liever vertelde dan luisterde, zodat ik mijn diepste eigenheid kon beschutten.

Nu kwam ik echter met een schok tot het besef dat het gedaan was met mijn vrijheid. De baas zou mij de maat van zijn schreden blijven opleggen. Hij bezorgde me al meteen een andere, veel strengere biechtvader, die bitse vragen stelde. Ik voelde dus dat ik mijn meester had gevonden. Eén van de eerste opdrachten in mijn nieuwe functie was een overzicht samen te stellen van een bundeltje stukken, uit de jaren die aan 1684 voorafgingen.

Het begon in 1676: in de lente kwam Molinos' *Geestelijke Gids* in het Latijn uit — *Dux Spiritualis* — en in het najaar werd Innocentius XI tot Paus verkozen. Zo kwam ik met Miguel Molinos in aanraking. Mijn eerste kennismaking beperkte zich tot wat door en over hem was geschreven. Dat was heel wat, want ik kreeg ook zijn persoonlijke papieren onder ogen. In die tijd was Miguel Molinos vermoedelijk uit de biechtstoel niet weg te slaan, tenzij om zich naar zijn schrijftafel te begeven.

Hij moet een ongelofelijke werkkraft hebben gehad, als je het afmeet aan de ontelbare brieven die hij schreef en de hoeveelheid bladzijden dat hij opstelde, het aantal biechtelingen die hij ontving, evenals het boek dat hij publiceerde. Wel beschikte hij over twee hulpschrijvers. Niet alle pagina's die hij schreef waren origineel, want zowel in zijn brieven als in zijn literaire productie herhaalde hij zich regelmatig.

Ik kon mijn nieuwsgierigheid niet onderdrukken en verschaft me in de tweedehandse boekhandel een exemplaar aan van de *Geestelijke Gids*, het beruchte boek van Molinos dat zo belangrijk scheen te zijn en toen nog vrij te koop was. Het was een lichtrood, in leder gebonden boekje dat vlot in de hand paste en driehonderd bladzijden telde. Mijn exemplaar zag er veelgelezen uit, want het midden van voor- en achterplat was door vingerafdrukken aangetast.

De volledige titel is een programma op zich. *“Geestelijke Gids die de Ziel van hindernissen bevrijdt en haar over de innerlijke weg leidt, naar Volmaakte Godsbeschouwing, de Rijke Schat van Innerlijke Vrede, van de hand van Doctor Miguel Molinos, priester, aan het licht gebracht dankzij Eerwaarde Vader Jan van de Heilige Moedermaagd,*

Provinciaal van de Orde van de Minderbroeders Sint Peter van Alcántara in het Rijk van Napels.”

Geestelijke Gids

Deze herinneringen wegen me zwaar. Ook al omdat ik er niet mag over spreken.

Het vertoog van de *Geestelijke Gids* bestaat uit drie delen. Een eerste deel bespreekt de duisternis, de dorheid en de bekoringen, waarmee God de innerlijke ziel loutert. Het tweede deel toont aan dat een goede zielenherder nodig is om vooruitgang te maken op het geestelijke pad. Het derde deel bespreekt uitvoerig de Aanschouwing van Gods Heerlijkheid in het Rustgebied. “Als we willen dat de hoogste koning plaatsneemt op de troon van de ziel, dan moet die ziel zuiver en rustig zijn, vrij van zonde en gebreken en wars van begeerte en wereldlijke gedachten.”

Het boek is behoorlijk voorzien van Nihil Obstat en Imprimatur. Het is gedagtekend en nagekeken door geleerden en prelaten die niet alleen door de Inquisitie, maar ook in de hele kerk hoog aangeschreven staan. Het is gesierd met stempels en lovende beoordelingen van de hand van hoge geestelijken, die uitdrukkelijk van ambtswege verklaren, het werk bekleed met het nodige gezag in het licht te geven. Op 3 maart 1676 is een eerste begeleidend schrijven afgestempeld, getekend Jan van de Heilige Moedermaagd, gevolgd door nog dertig bladzijden loftuitingen, vanwege bekende Schriftgeleerden aan het adres van de auteur.

De meesten van deze gewijde geleerden bekleden tevens de rang van Deskundige van de Heilige Inquisitie, zoals uit hun titulatuur blijkt. Zowel in Spanje als in Rome is een rij beezen priesters, meestal uit Inquisitie-kringen, bereid gevonden de gedachten van Molinos schriftelijk te loven en de uitgifte aan te bevelen. Zelfs de Aartsbisschop van Saragossa keurde de oorspronkelijke Spaanse uitgave goed. Ook staat vermeld dat op het boek een taks is geheven van een aantal maravedis, zodat het naar de zin en naar de letter van de wet is uitgegeven, met alle waarborgen die het drukpersrecht eist. Je zou denken dat een werk, dat met zulke adeldom in

de wereld is geperst, onkwetsbaar was voor het gerecht. Hoe anders zou het uitpakken.

Tegen de herfst van 1676, op 21 september om precies te zijn, na een conclaaf van twee maanden, wordt Benedetto Odescalchi tot tweehonderd veertigste Paus gekozen. De nieuwe Paus noemt zich Innocentius XI en kiest als devies: *“Heer redt ons, want wij vergaan”* naar de woorden van Petrus tijdens de storm op het meer van Genesareth.

De Fransen konden Innocentius niet luchten, of omgekeerd. Hoewel Lodewijk XIV ernstig overwoog zijn veto tegen deze kandidaat te stellen, deed hij dat ten gepasten tijde niet. Het zou de Franse koning nog bitter opbreken dat hij Odescalchi niet tegenhield toen dat nog kon. Innocentius XI zou dertien jaar aanblijven en zich ontpoppen tot een dwarsligger van formaat, telkens wanneer het de Franse belangen betrof.

Nieuwe bezems vegen goed. Alras bleek dat de nieuwe Paus orde op zaken wilde stellen. In het jaar 1677 bijvoorbeeld, liet Innocentius XI ter controle het klooster van Ara Coeli bezoeken door een kardinaal visiteur. De Franciscanen in deze abdij bleken luidens het rapport de gelofte van armoede met voeten te treden. Zijne Heiligheid berispte de nalatigen, “die in grote haast de mis afraffelden en daarbij de gewijde woorden inslikten”. Ook kwamen er steeds meer gevallen aan het licht van priesters die in private huizen woonden en die door de nabijheid van ondernemende vrouwen ten val kwamen.

Wellicht verkeerde Zijne Heiligheid in de waan dat de “nieuwe godsvrucht”, die door geestelijken als Molinos werd aangeprezen, zou kunnen helpen om de kerk met een nieuw vuur te bezielen. Daarom verleende de Heilige Vader hem zijn hoge bescherming. Meer dan eens logeerde Miguel Molinos in het Vaticaan.

De mystiek genoot steeds meer publieke belangstelling. Dit bracht niet alleen vrienden mee, maar leverde ook afgunst en tegenkanting op. Vooral de Jezuïetenorde sloofde zich uit om Molinos in een kwaad daglicht te stellen. “Allerlei priesters komen bij hem in de leer,” schreven ze misprijzend over Molinos. “Heelder nonnekloosters knielen voor hem neer, en gaan bij hem te biechten. De

biechtelingen van de Jezuïeten blijven langer dan anderen hun biechtvader trouw, maar ook hun aantal slinkt.”

De aartsbisschop van Palermo

Tussen de regels betekende dit natuurlijk dat ze deze concurrentie konden missen als kiespijn.

De paters schreven om strijd en gaven Molinos, met zijn echte of vermeende volgelingen, de benaming “Quiëtisten” en zijn gedachtegang noemden ze “Quiëtisme”. Zo is de affaire van het Quiëtisme geboren. De zon van Molinos stond inmiddels in het zenit. Hoe gunstig de *Geestelijke Gids* in die jaren werd onthaald, blijkt uit een herderlijk schrijven van de aartsbisschop van Palermo die het lezen van de *Geestelijke Gids* aan zijn Siciliaanse gelovigen aanbeveelt.

Deze brief, van 7 maart 1681, is gericht aan het hele aartsbisdom, en de bisdommen die ervan afhangen. In enthousiaste bewoordingen zet de Aartsbisschop zijn archidiocesanen ertoe aan het werk van Molinos te lezen en te raadplegen. “Onze zwakke ziel op de geestelijke weg is als de zwemmer in een wilde bergstroom. Tegen de vloed zwemt hij op. Hij gaat veeleer achteruit dan vooruit, ondanks alle moeite en inspanning. Zo put ook onze ziel zich uit, wanneer zij met mondgebed bezig is. De ziel verdort in deze maalstroom en staart zich blind op de pracht van Gods woorden. Zij is nooit aan rust toe, omdat zij wel de letters maar niet de Schrijver ziet.”

Om uit deze geestelijke verstijving te treden, is Molinos luidens de aartsbisschop een nieuwe en veelbelovende richting ingeslagen. “Zijn *Geestelijke Gids* is een werkje van onschatbare waarde, hoe kort het ook is.” Het is op een lange namiddag te lezen. Het kan geen toeval zijn dat het reeds meer dan twintig keer is uitgegeven in veertien verschillende talen, op minder dan zes jaar tijd. Heel Europa neemt blij verrast kennis van de nieuwe devotie-methode, die Molinos in de *Geestelijke Gids* van naaldje tot draadje uiteenzet, ondersteund door citaten uit de Heilige Schrift. Vele mensen kochten het boek, meestal met de beste bedoelingen.

De paus was nog jong en voortvarend. Dat blijkt in 1682. Op 30 oktober publiceerde Innocentius XI een verbod dat de Joden belette

nog langer leningen tegen interest toe te staan, aan Joden noch Christenen, “aangezien de Berg van Barmhartigheid bij machte is aan de geldelijke noden van de Romeinse bevolking tegemoet te komen.” De vrome strijd tegen de woeker was niet de enige verklaring van dit besluit. De Berg van Barmhartigheid, moet je weten, was een welvarende Bankinstelling, die deze onvergetelijke Heilige Vader zelf had opgericht, als volksleenbank.

Onder het Licht van Gods Oog wist de Paus, tot troost van de armen, een berg geld op te richten die een verbluffende hoogte heeft bereikt, alleen maar door op ieders geloof een beroep te doen en door boek te houden. Je hebt politieke Pausen, je hebt herderlijke Pausen, maar Innocentius XI was een voorbeeld van een veel minder bekende soort: een financiële Paus, zoals er in de Renaissance hele goede zijn geweest. Onze landgenoot Paus Adrianus VI behoorde ook tot dit slag.

Allebei even saai als vroom, even streng als goedgelovig, recht in de leer als het over boekhouding gaat. Misschien zullen ze daarom allebei ooit nog eens gelukzalig worden verklaard. Nog in 1682, op 14 november, sterft één van de twee Geheime Kamerheren van Innocentius XI, Monseigneur Favoriti, in zijn doodsuur priesterlijk bijgestaan door zijn biechtvader: de Eerwaarde Miguel Molinos. Wellicht is door dit overlijden voorgoed Molinos' ondergang bezegeld. De overblijvende Geheime Kamerheer maakte er immers geen geheim van dat hij Molinos wantrouwde. Ook de biechtvader van de Paus, Mgr. Maracci, was een uitgesproken tegenstander van de Quiëtisten. Beiden vonden het oor van de paus en hielpen hem geleidelijk ompraten.

In het jaar 1683 scoorde de Paus een klinkende overwinning, op de Turken en op de Franse koning. De Turken, die Wenen en Athene bedreigden, werden tot staan gebracht en achteruit gedreven, zonder dat Frankrijk een poot had verroerd. De slag bij de kale berg, het meesterstuk van Jan Sobieski, is tevens een krachttoer van paus Innocentius XI gebleken.

Mede dankzij de geldelijke bijdragen van Rome in de Oostenrijkse oorlogskas is de Turk verdreven, tot spijt van de Fransen, die in het geheim de Sultan steunden, en die van de gelegenheid gebruik hadden gemaakt om de Lage Landen te brandschatten.

Koninklijke biecht

Na het oorlogsjaar 1683 keerde de sfeer in Europa.

De binnenlandse politiek kreeg in alle staten de overhand. Internationaal ontstond er een rustpauze. Begin 1684 verspreidde zich het gerucht dat een vervolging tegen de Quiëtisten werd ontketend. Sinds november 1683 was in het grootste geheim een grootschalig tweejarig onderzoek naar de gigantische schriftelijke productie van Molinos van start gegaan. Dat was de situatie die ik aantrof toen ik op kantoor begon.

De Jezuïeten vonden geen steun bij de Paus, want Zijne Heiligheid droeg Molinos standvastig een warm hart toe. Ze probeerden het dan maar in Frankrijk. Om hun standpunt kracht bij te zetten, beschikten ze over het oor van de koning, dankzij zijn biechtvader: Père La Chaise s.j. Deze onsterfelijke jezuïet gaf zijn naam aan een kerkhof. Hij hield Lodewijk XIV tijdens de koninklijke biecht voor, dat het voor Zijne Uiterst Christelijke Majesteit een erezaak was, Italië van de Kettters te zuiveren, zoals hij dat met Frankrijk deed.

Dit is niet mis te verstaan, als een toespeling op de hugenotenkwestie. De vervolging van de Franse protestanten, was begonnen voordat het Edict van Fontainebleau, einde 1685, het Edict van Nantes zou herroepen. Het is te ingewikkeld voor woorden en buiten bestek van dit boek, maar het kwam er op neer dat de Franse protestanten hun burgerlijke rechten verloren. Hoe dan ook is tijdens de koninklijke biecht het lot van Molinos bezworen.

De Jezuïet speelde het handig: "Een zekere Molinos heeft Italië met doortrapte dwalingen besmet, die zich naar het buitenland verspreiden en die ook Frankrijk eerder vroeg dan laat zullen aantasten. Hij is een Spanjaard die door zijn sekteleiden op handen gedragen wordt en die gemakkelijk de Spaanse kroon grote diensten kan bewijzen." La Chaise wist heel goed dat zijn vorst een ingebakken hekel had aan de Habsburgers, die heersten in Vlaanderen, Duitsland, Oostenrijk Spanje en Napels, en hij speelde er listig op in.

"De Quiëtisten zijn gezworen vijanden van de Franse kroon. Daar waar de Jezuïeten alles in het werk stellen om hun biechtelingen met 's konings belangen vertrouwd te maken, laten de volgelingen

van Molinos niets onverlet om de zielen die onder hun hoede staan, van elke goede indruk van de kroon te ontdoen. Door een ongelukkige samenloop van omstandigheden vermindert het aantal biechtelingen van de Jezüeten elke dag, terwijl het aantal Quiëtisten zienderogen toeneemt.”

En als koren op de molen voegde hij eraan toe: “De Paus beschermt Molinos en verijdt al onze inspanningen om hem te ontmaskeren.” Lodewijk XIV, die zelf Christelijker dan de Paus wilde zijn, moest zoiets maar één maal horen. Het werkte als een rode lap op een stier. “Door een vervolging tegen Molinos te ontketenen,” zo voegde pater La Chaise er nog aan toe, “is het mogelijk drie doeleinden tegelijkertijd te bewerkstelligen: de ketterij kortwieken, het Spaanse Koningshuis verzwakken en de Paus voldoende bezig houden, zodat Hij Frankrijk minder voor de voeten zou lopen.”

De koning gaf Buitenlandse Zaken de opdracht Molinos aan de galg te praten. Er werd rechtstreeks contact opgenomen met het Franse Gezantschap aan het Roomse hof, maar dat is stof voor een volgend hoofdstuk. Hierover schrijven verlicht enigszins mijn gewetensnood maar bezwaart mijn gemoed met angsten. Dit dagboek bevat uiterst gevaarlijke informatie. Hoe kan ik het veilig bewaren? Want als de Inquisitie te weten komt dat ik over ze schrijf, of als de Fransen erachter komen hoe ik over ze denk, dan mag ik mijn verdere toekomst wel vergeten.

Hoofdstuk twee

1685 - Hechtenis

Het net is aangespannen

Rome, 3 februari 1691.

Deze ochtend vroeg ben ik naar het Sint-Pieters Plein gegaan. Het was er kil en verlaten.

Weinig mensen op het voorplein, enkele biddende zusters en een stuk of wat klaplopers niet te na gesproken. Alleen aan de trappen van de Sint-Pieters basiliek is er een af- en aan geloop van werklie-den, karren met timmerhout en grote rollen rode en goud bestikte stoffen. De voorbereidselen voor de begrafenisplechtigheid van Alexander VIII zijn in volle gang, maar niemand kijkt er naar om.

Ik was er zo vroeg, omdat ik deelnam aan de vroegmis, de eerste van een hele reeks. Ik geniet deze keer als kapittelheer samen met de kardinalen in besloten kring het voorrecht, het stoffelijk overschot van Zijne Heiligheid negen dagen lang van begin tot einde te mogen begroeten, bewieroken en eren. Toen de vorige Paus, Innocentius XI twee jaar geleden stierf, verkeerde ik nog tussen het voetvolk onder de priesters. Ik raakte slechts op de zevende dag van de negendaagse rouwperiode in de rouwkapel.

Nu, onder Alexander VIII ben ik lid van het kapittel van Sint-Pieter. Elke dag moet ik er zijn, om mijn plaats in de bidstonden in te nemen. Nadat de Paus gestorven is, zit zijn taak er nog niet op! Negen dagen blijft hij in het gareel, middelpunt van ingewikkelde rouwplechtigheden. Pas na deze Novemdiales mag hij eeuwige rust genieten. Gedurende de novene grijpt zonder oponthoud rond zijn stoffelijk overschot een omslachtig ceremonieel plaats; iedere dag drie plechtige missen, elk gevolgd door vijf absouten, telkens door een andere kardinaal voorgegaan, rondom de klok aangevuld met kleinere rituelen.